

Gregor, Alois

K náplni nářeční skladby

In: *Otázky slovanské syntaxe : sborník brněnské syntaktické konference*, 17.-21.IV.1961. Vyd. 1. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1962, pp. 378-379

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/119449>

Access Date: 16. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K NÁPLNI NÁŘEČNÍ SKLADBY

ALOIS GREGOR (Brno)

V referátech soudruhů K. Hausenblase a J. Chloupka bylo sneseno mnoho cenné látky k daným tématům. Proto přidávám k nim na doplnění jenom několik drobných poznámek.

1. Základní otázka, mluvíme-li o nářeční syntaxi, zhruba zní takto: Má být nářeční skladba toliko výběrová, jak je tomu u dialektických slovníků? Konkrétně řečeno: Má obsahovat jenom typičtější odchylky od syntaxe spisovné a od jazyka běžně mluveného? Domnívám se, že nikoli. Bylo by to podle mého soudu ochuzení nářeční skladby. Taková diferenční skladba by se snadno mohla stát seznamem věcí vybraných jen subjektivně, ba — smím-li to tak říci — nežádoucí sbírkou rarit. Proti takovému zúžení nářeční skladby postavil se ostatně s. Chloupek ve svém referátě na místě, kde mluvil o parataxi a hypotaxi.

2. Nářeční skladba neměla by se omezovat pouze nebo převážně na větosloví, nýbrž by měla zahrnovat ve stejné míře i významosloví.

3. Namátkou uvádím několik věcí, kterým by měla nářeční skladba věnovat zvlášť pozornost, neboť jsou v některých dialektech velmi časté. Mám tu na mysli např. slovosled, infinitiv a gradaci. Příklady: a) *Kópíl sem slámu ot Cénka cepová* (= mlácenou cepem, nikoli strojem). — *Pan učitel bíl tadi nové.* — b) *Ešče bilo polovicu pšenice vobracet.* — *Ten kohót přinde zabít.* — *Von mňěl bit zavříté.* — c) Význam se zesiluje: 1. změnou kvantitativní a tónového přízvuku; 2. rozmanitými příponami: *namodralé, pomenší, proplesňivjelé...*; 3. slovy zdrobnělými a zvětšitelnými: *kósiněk, lehóňinké, velikánské...*; 4. opakováním téhož slova ať s předložkou, ať v gen. pl.: *lump fšech lumpů, mrcha z mrchó, neřád z neřádem*; 5. adjektivem odvozeným od příbuzného substantiva: *smrkáč usmrkané*; 6. přidáním substantiva *kus*: *To je kus kluka.*

4. Soudím, že srovnání skladby v několika nářečích, např. moravských, je nejen možné, ale i užitečné. Vlastní praxe mě o tom přesvědčila, i když k zcela přesvědčivým závěrům nelze někdy dojít, protože je materiálu málo. Upozorňuji tu na posudek Šmilauerův v ČMF (27, 1941) o monografii *Boskovičské nářečí* Fr. Svěráka. I když proti Svěrákovu napodobení Kellnerovy knihy *Štramberské nářečí* v pořadí bodů, namnoze i v textaci a ve volbě příkladů měli kritikové námítky, přece Šmilauer viděl

* Příspěvek byl dodán písemně. (Pozn. red.)

v možnosti srovnávat v obou pracích některé jevy syntaktické (např. gen. záporový) nespornou výhodou pro hlubší poznání skladby, netoliko z hlediska zeměpisného.

5. Nářeční syntaktik by měl pro nejbližší budoucnost dvě *pia desideria*. Jednak by si přál, aby byla vydána čítanka nářečních textů, jakou mají Poláci v známé knize Nitschově, jednak by chtěl, aby byla knižně vydána průkopnická studie *Skladba nářečí císařovského*, kterou vydal ve dvou ročnících ČMM (1899, 1900) Jiří Malovaný a která tam nezaslouženě zapadla.

K VÝZNAMU STUDIA NÁŘEČNÍ SKLADBY

EUGEN JÓNA (Bratislava)

Prof. Eugen Jóna se ve svém diskusním příspěvku vrátil k pochybnostem prof. Klemensiewiczze týkajícím se využití nářečních jevů pro historickosrovnávací studium slovenské skladby. I při jisté heterogenosti výzkumu nářečí a zkoumání spisovných památek — nelze o ní vcelku pochybovat — je třeba neztrácet ze zřetele to, že spisovný jazyk a místní nářečí jsou útvary národního jazyka, spolu se vyvíjející a na sebe vzájemně působící, jak se pravilo v referátu. Zvláště je třeba zdůrazňovat potřebu výzkumu nářečí tam, kde mladý spisovný jazyk nemá mnoho písemných památek, takže poznání historického vývoje na základě jejich studia je kusé. Tak např. minulost slovenštiny je v nářečích: archaismy v okrajových oblastech svědčí o stavu jazyka slovenské národnosti v minulosti.

I při studiu spisovných památek je třeba řešit otázky zásadní i metodické. Ústav slovenského jazyka např. podrobně zkoumá dosti četné památky z 15. — 16. století. Jsou české, či slovenské? Hodnotíme-li je po stránce hláskové, jsou většinou české. Avšak po stránce lexikální a též syntaktické mají strukturální rysy slovenské. A právě po stránce syntaktické je svrchovaně žádoucí srovnávat je se stavem v nářečích. Při hodnocení jazyka těchto památek nebyla dosud plně doceněna potřeba rozboru lexikálního a hlavně syntaktického. Prof. Jóna uzavřel svůj diskusní příspěvek tím, že znovu zdůraznil význam studia nářeční skladby, která je zrcadlem syntaktického vývoje národního jazyka.